

ником вибору конкретної фрази було те, що вона мала добре підходити для опису діяльності товариства чи спілки. В ашкеназській літургії є таке благословіння: “Благословен Ти, Б-г Всесильний наш, володар всесвіту, що одягає оголених” (Молитовник Ашкеназ, Шахарит, ранішні благословіння). Словосполучення “Малбіш арумім” (“Той, що одягає оголених”) стало популярною в багатьох єврейських громадах назвою товариства кравців [Зібрання...].

Отже, можна побачити, що всі назви єврейських молитовних будинків містять слова та цитати з біблійних текстів, які беруться або напряду, або опосередковано за допомогою літургії. Водночас при виборі таких цитат у багатьох випадках не береться до уваги оригінальний контекст, єдиний критерій – це співзвучність з описом діяльності громади.

Література:

Бірюльов Ю. Єврейська архітектурна спадщина Львова. Львів: Видавництво Старого Лева, 2022.

Лошак А., Старостин В. Синагоги Екатеринослава. Дніпро: Герда, 2019.

Сведения мещанских старост о синагогах и молитвенных домах Подольской губернии, 1914. Ф. 227. Оп. 1. Спр. 8152. Хмельницький: Державний архів Хмельницької області.

Зібрання єврейських рукописних документів XV–XX ст. Колекція пінкасів. Ф. 321. Оп. 1. Київ: Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Юсова О. М.

завідувачка сектором науково-освітньої роботи

Комунального закладу Сумської обласної ради

Державного історико-культурного заповідника “Посулля”

ЄВРЕЙСЬКА СПАДЩИНА РОМЕН

Ключові слова: руки благословення когенів, лев, птах, ханукальна лампа, бсамім (хадас).

Державний історико-культурний заповідник “Посулля” утворений у 2007 році. Музейний фонд заповідника становить близько

45 тисяч експонатів, які знайомлять з історичним минулим та сьогоденням, природою, етнографією, мистецьким надбанням посульського краю.

Єврейська громада була створена в Ромнах у XVIII ст. У 1734 році на Роменщині було 1825 євреїв, на 1908 рік їхня чисельність досягла 12,5 тис. У 1859 році в місті була синагога. У 1889 році було вже 9 синагог [Стрельченко 2024, 5].

Список предметів, переданих до Роменського окружного музею (зараз філія ДІКЗ “Посулля”) в 1934 році, що були вилучені з роменської синагоги, яка була розташована на Базарній площі міста Ромен: руки благословення когенів (інвентарний номер Дер – 193), лев (інвентарний номер Дер – 195), птах (інвентарний номер Дер – 197), ханукальна лампа (інвентарний номер М – 363), *бсамім* (*хадас*) (інвентарний номер М – 304).

Науково уніфікований паспорт надає наступну інформацію про *бсамім* (скриньку або ковчежець для пахощів, що потрібний для ритуалу завершення суботи – *гавдали*). Він виготовлений з білого металу у вигляді стилізованої конусоподібної башти на округлій декоративній підставці, яка прикрашена геометричним орнаментом, виконана шляхом тиснення, розмір 6 x 20 см. Шпиль башти закінчується кулею, яка має у верхній частині внутрішній отвір d-3 мм. У середній частині експоната розташована шестигранна посудина для пахощів, прикрашена карбованим рослинним рельєфно-наскрізним орнаментом. Одна з граней виконана у формі дверцят, які обертаються на закріпленому металевому штирі. У середній частині дверцят розташований наскрізний отвір d-3 мм. Матеріал – метал, розмір 6 x 20.

Наступний експонат – ханукальна лампа (*ханукія*). Це металева (срібна) культова річ, являє собою продовговату підставку на вигнутих декоративних чотирьох ніжках. Її розмір 9,5 x 24,529,5 см, висота лева 5,7 см. До підставки гвинтами прикріплено вісім олійних світильників у вигляді сидячих пустотілих левів. З ротового отвора кожного лева виходить трубка для гніту. На двох збережених головах левів – корони. Зберігся один закручений хвіст. Леви були оточені ланцюжком, який прикріплювався до трьох стовпчиків з кільцями (збереглися два стовпчики, ланцюжка немає). Позаду левів – тонка стінка (картуш), на якій зображені колони у вигляді факелів. Від опуклої верхівки вниз спадають штори, символізуючи вхід до храму (синагоги). Нижче, під великою

короною в обрамленні декоративних завитків, квітів та двох птахів, зображення двох левів, які підтримують лапою свічник із сімома свічками. Нижня частина картуша орнаментована. Біля ніг третього лева зліва тавро (клеймо) пробірною наглядом: цифри проби “84”, герб м. Києва (Архангел Михаїл), літери “П.Т.”. Таке клеймо ставили на привізні товари з 1828-го до 1887 р. Матеріал – срібло 875 (потрібна реставрація).

Є в наших фондах ягня – скульптурне зображення, вирізьблене з деревини. Колір скульптури: у заглибленнях різьблення – темно-сірий, на випуклих частинах різьблення – світло-сірий та кольору деревини. Поверхня скульптури пошархла, є потертості, ознак циклювання та шліфування немає. Місцями збереглося фарбування сірого кольору. Тулуб ягняти видовжений, неправильної циліндричної форми.

Ще один експонат – руки благословення когенів: дві руки в натуральну величину, вирізьблені з деревини. Майстер-різьбяр намагався досягти якомога більшої подібності свого витвору до рук людини, яка свідомо виконує певний жест. Долоні вирізьблених рук вкриті левкасом та пофарбовані у світлий колір, що нагадує за тоном дуже бліду шкіру людини. Зап’ястя найближче до долонь оголені. Далі від зап’ясть – фрагментарно зображено манжети та складки тканини на рукавах. Розмір руки 30 x 12 см, матеріал – дерево, поліхромія, золочення.

Лев – барельєфне зображення тварини. Виріб цілісний, з’єднань немає. Профіль фігури лева спрямовано ліворуч. Голова тварини високо піднята. Погляд лева спрямований вперед. Фігура лева динамічна: має надзвичайно напружений і навіть певною мірою войовничий вигляд. Відчувається готовність до здійснення оборони в разі очікуваного нападу. Зворотний бік скульптури плаский, наскрізні отвори вирізьблені “по-чорному”, без опоряджувальної обробки. Тіло фігури лева з лицьового боку вкриті левкасом і пофарбовані в коричневий колір з відтінком ближче до червоного, грива та ікла білого кольору. Розмір лева 28 x 44 x 4,8, матеріал – дерево, фарба.

Птах – барельєфне зображення – це дерев’яна скульптура, вирізьблена з дошки. Скульптурно зображений птах нагадує фазана або паву. Голова у скульптури зображена повернутою ліворуч, у бік хвоста, та прикрашена “короною”. Крила зображені в такий спосіб, що складається враження, ніби птах поривається величаво

їх розправити, неначе підкреслює цим рухом свою власну величавість та красу. Ліве крило на скульптурі зображене частково. Воно ніби обрамлює спереду груди птаха, повторюючи лінію окреслення їхнього обрису. Зображення пір'я на цьому фрагменті відповідне оперенню зворотного боку пташиного крила. Хвостова частина скульптури має ушкодження деревини. Пальці лап скульптури птаха теж мають втрати фрагментів: відлущення деревини. Дзьоб, “корона”, зворотний бік лівого крила та нижня частина правого, а також лапи та хвіст птаха – білого кольору. Голова, шия, тулуб та верхня частина правого крила – коричневого кольору, з відтінком ближче до червоного. На фрагментах цього кольору залишились поодинокі ознаки покриття із сухозлітного золота чи золотавої фарби. Левкас має численні тріщини та відшарування. Близько 50 % левкасного покриття втрачено внаслідок осипання. Зворотний бік барельєфа плаский. Покриття та фарбування немає. Розмір птаха 48 x 28 x 4, матеріал – дерево, гіпс, фарба.

Нині ми працюємо над створенням тематичної експерсії “Єврейська спадщина Ромен”.

Література:

Стрельченко Г. С. Чорна книга Роменщини. 1941–1943. Суми: Корпункт, 2024. 246 с.

Яблонський В. В.

ORCID: 0000-0002-4000-8440

магістр архівознавства,

вчитель історії

Поляхівського ліцею

Теофіпольської селищної ради

с. Поляхова, Хмельницька область, Україна

ЄВРЕЙСЬКА ГРОМАДА ТЕОФІПОЛЯ В ПОДІЯХ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 рр.

Ключові слова: євреї, штетл, Теофіполь, погром.

Початок ХХ століття характеризувався домінуванням єврейського населення в повітовому містечку Теофіполь (назва на